

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

กาแฟเป็นเครื่องดื่มที่ทำมาจากเมล็ดกาแฟคั่วที่ได้จากต้นกาแฟ และเป็นเครื่องดื่มที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในโลกชนิดหนึ่ง โดยกาแฟจัดเป็นพืชเขตร้อนแถบเอเชียใต้และแอฟริกา ดังนั้นต้นกาแฟจะเจริญเติบโตได้ดีในเขตร้อนชื้นตามเส้นศูนย์สูตรของโลก เช่น แอฟริกา เอเชียและอเมริกาใต้ ส่วนการปลูกต้นกาแฟให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพนั้นควรเพาะปลูกในดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลางและระบายน้ำได้ดี อุณหภูมิที่เหมาะสมในการปลูกต้นกาแฟอยู่ที่ 25-32 องศาเซลเซียส และมีปริมาณน้ำเฉลี่ยประมาณ 1,900 มิลลิเมตรต่อปี นอกจากนี้สี กลิ่นและรสชาติของกาแฟจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับพื้นที่ที่ใช้ในการเพาะปลูก สภาพภูมิอากาศ สายพันธุ์ และกระบวนการผลิต

กาแฟเป็นหนึ่งในพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของโลก โดยมี 2 สายพันธุ์ที่ได้รับความนิยม คือ พันธุ์โรบัสต้าและอาราบิก้า ในปี 2558 ผลผลิตกาแฟอยู่ที่ประมาณ 9 ล้านตัน โดยแบ่งเป็นสายพันธุ์อาราบิก้าร้อยละ 62 และ สายพันธุ์โรบัสต้า ร้อยละ 38 ของผลผลิตทั้งหมด ส่วนประเทศที่เป็นผู้นำในการผลิตกาแฟ 5 อันดับแรกของโลก ได้แก่ บราซิล เวียดนาม โคลอมเบีย อินโดนีเซียและเอธิโอเปีย ตามลำดับ (อุตสาหกรรมพัฒนามูลนิธิเพื่อสถาบันอาหาร, 2559)

กาแฟอาราบิก้า (Coffee arabica) มีการส่งเสริมปลูกบนพื้นที่สูงทางภาคเหนือของประเทศไทย ปัจจุบันตลาดกาแฟ อرابิก้ามีความต้องการผลผลิตประมาณ 20,000 ตัน/ปี แต่กำลังการผลิตกาแฟอาราบิก้าในปัจจุบันมีเพียงปีละ 8,400 ตันเท่านั้น ทำให้มีโอกาสในการพัฒนาผลผลิตเพื่อสอดคล้องกับความต้องการในตลาด แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดในการพัฒนากาแฟอาราบิก้าของประเทศไทย โดยเฉพาะสภาพสิ่งแวดล้อมที่เป็นภูเขา มีพื้นที่ปลูกจำกัด แม้ว่าจะเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในด้านกายภาพต่อการปลูกกาแฟเป็นอย่างมากก็ตาม หน่วยงานต่างๆ จึงได้มีการศึกษาถึงการผลิตที่มีคุณภาพดีเยี่ยมในการบริโภคหรือขงดื่ม เป็นสำคัญ โดยเฉพาะกระบวนการในการส่งเสริมการปลูก/ระบบการปลูกและผลิต กระบวนการจัดการผลผลิตให้ได้กาแฟคุณภาพ (Quality Coffee) ซึ่งถือว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญในการผลิตกาแฟในลักษณะของการดำเนินการควบคุมคุณภาพเพื่อตลาดเฉพาะ (Niche Market) หรือเป็นตลาดกาแฟคุณภาพดีเยี่ยมระดับสูง (Premium) และเป็นตลาดระดับมาตรฐานคุณภาพสูงระดับโลก (World Standard) จึงมีความจำเป็นต้องมีการติดตามและประเมินการดำเนินการตั้งแต่การปลูก กระบวนการผลิตกาแฟ กระบวนการคั่วและคุณภาพ ซึ่งมักจะเรียกว่า Quality Grader

กาแฟอาราบิก้าจัดเป็นพืชยืนต้นที่มีความเหมาะสมในการปลูกบนพื้นที่สูงในลักษณะพืชเชิงเศรษฐกิจ เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพราะกาแฟสามารถปลูกในระบบเกษตรป่าไม้ได้ดีด้วย (Agro-Forestry System) มีข้อได้เปรียบในการขนส่งเพราะผลผลิตสามารถขนส่งจากพื้นที่สูง ห้างไกลและยากลำบากมาจำหน่ายให้กับผู้บริโภคที่ห่างไกลได้ การดำเนินการส่งเสริมการปลูกกาแฟอาราบิก้าของ

โครงการหลวงได้ดำเนินการมาอย่างเป็นกระบวนการ โดยมีวิธีการ ขั้นตอน ระบบการปลูก ตามหลักการจัดการฟาร์ม แปลงปลูก และกระบวนการจัดการผลผลิตสู่กาแฟผลสด กะลา และกาแฟเมล็ด (Cherry / Parchment to Green bean) ได้อย่างดี กาแฟอาราบิก้าโครงการหลวงเป็นกาแฟที่ได้รับการจัดการมาตรฐานคุณภาพ ในผลผลิตและกระบวนการปลูก โดยได้รับการรับรอง การปฏิบัติทางเกษตรที่ดี (GAP)

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) (สวพส.) ได้ดำเนินการในการส่งเสริมการปลูกกาแฟอาราบิก้าในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงตั้งแต่ปี 2552 เป็นต้นมา โดยการพัฒนาตามรูปแบบของการส่งเสริมของมูลนิธิโครงการหลวง ซึ่งจัดเป็นบทเรียนสำคัญในด้านที่สามารถผลิตกาแฟที่มีคุณภาพ อันจะสามารถพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม บนที่สูงและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้เป็นอย่างดีด้วย ปัจจุบันพื้นที่ส่งเสริมของสถาบัน 25 แห่ง ได้มีผลผลิตกาแฟออกมาสู่ตลาด ทั้งตลาดท้องถิ่นและตลาดโครงการหลวงเพิ่มมากขึ้น เพื่อเป็นการรักษาและพัฒนาคุณภาพของผลผลิต จึงจำเป็นต้องมีการประเมินผลเพื่อวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพของการส่งเสริมและกระบวนการผลิตกาแฟที่มีคุณภาพ โดยจะเป็นการเริ่มต้นที่มีมาตรฐานสากลและการยอมรับตั้งแต่ต้นทางไปสู่ปลายทาง (ผู้บริโภค) ได้ดี

การวิจัยนี้เป็นการมุ่งศึกษาและปรับปรุงกระบวนการผลิตกาแฟอาราบิก้าในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง โดยนำเอารูปแบบการจัดการของโครงการหลวงไปดำเนินการและจัดให้มีการประเมินและทดสอบคุณภาพกาแฟอาราบิก้าที่ผลิตได้ในพื้นที่ ตั้งแต่กระบวนการปลูก และผลิตทั้งในส่วนของผลสด (Cherry) กะลา (Parchment) และกาแฟเมล็ด (Green Bean) ด้วยเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงผลผลิตกาแฟของเกษตรกรในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาและเสนอแนะวิธีการปรับปรุงกระบวนการผลิตกาแฟอาราบิก้าในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตเชิงพื้นที่

การศึกษาวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษาในพื้นที่ส่งเสริมการปลูกกาแฟอาราบิก้าในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง จำนวน 8 แห่ง ทำการการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 80 คน โดยได้คัดเลือกแต่ละ 10 คน และสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ 16 คน ศูนย์ละ 2 คน ดังนี้

1. โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สลอง อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย

2. โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงโหล่งขอด อ.พร้าว จ.เชียงใหม่
3. โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงปางมะโอ อ.เชียงดาว จ. เชียงใหม่
4. โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงสบเมย อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน
5. โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สอง อ.ท่าสองยาง จ.ตาก
6. โครงการขยายผลโครงการหลวงเพื่อแก้ปัญหาพื้นที่ปลูกฝิ่นอย่างยั่งยืน บ้านป่าเกี๊ยะใหม่ อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
7. โครงการขยายผลโครงการหลวงเพื่อแก้ปัญหาพื้นที่ปลูกฝิ่นอย่างยั่งยืน บ้านขุนตั้นน้อย อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่
8. โครงการขยายผลโครงการหลวงเพื่อแก้ปัญหาพื้นที่ปลูกฝิ่นอย่างยั่งยืน บ้านห้วยแห้ง อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่

1.3.2 ขอบเขตเชิงเนื้อหา

- 1) ทบทวน สำรวจ และประเมินกระบวนการผลิตกาแฟอาราบิก้าในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 8 แห่ง
- 2) ตรวจสอบคุณภาพผลผลิตกาแฟในรูปผลสด กาแฟกะลา และเมล็ดกาแฟ ในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 8 แห่ง
- 3) วิเคราะห์คุณภาพผลผลิตกาแฟทั้งด้านกายภาพและคุณภาพชงดื่ม (Quality Cup Test) ในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 8 แห่ง
- 4) เสนอแนะวิธีการปรับปรุงกระบวนการผลิตกาแฟอาราบิก้า ในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 8 แห่ง

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ (Definition)

การกำหนดนิยามศัพท์ได้กำหนดเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ดี ประกอบด้วย

1. ปรับปรุง หมายถึง วิธีการยกระดับมาตรฐานกระบวนการผลิตกาแฟอาราบิก้าในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง
2. กระบวนการ หมายถึง ขั้นตอนการดำเนินการในระบบการผลิตกาแฟอาราบิก้าที่มีคุณภาพ และได้มาตรฐานตามข้อกำหนดของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง

1.5 กรอบแนวคิด (Conceptual framework)

กรอบแนวคิดการศึกษา: วัตถุประสงค์ วิธีการวิจัย และผลสัมฤทธิ์ของโครงการ

